

OBSAH

1. JAZYK, JEHO PODSTATA A FUNKCE	13
1.1 Obecně o jazyce	13
1.2 Znakový (sémiotický) charakter jazyka	13
1.3 Systémový charakter jazyka	14
1.4 Společenský charakter jazyka	15
2. JAZYKOVĚDA, JEJÍ ROZVRSTVENÍ A ÚKOLY TEORETICKÉ A PRAKTICKÉ	16
2.1 Obecně	16
2.2 Jazykové roviny	17
2.3 Jazyková norma, úzus a kodifikace	18
2.4 Jazyková správnost a jazyková kultura	19
3. ČESKÝ NÁRODNÍ JAZYK A JEHO ÚTVARY	
3.1 Vývoj	20
3.2 Jazyk spisovný	21
3.3 Dialekty	22
3.4 Sociolekty	24
4. ZVUKOVÁ A GRAFICKÁ REALIZACE JAZYKOVÉ KOMUNIKACE	
4.1 Obecně	25
4.2 Fonetika	27
4.2.1 Dělení fonetiky	27
4.3 Mluvení - fyziologie a analýza	28
4.3.1 Mluvní orgány a jejich činnost	28
4.3.2 Ústrojí dýchací (respirační)	30
4.3.3 Ústrojí hlasové (fonační)	31
4.3.4 Ústrojí hláskovací (modifikační)	32
4.3.5 Slyšení řeči	34
4.4 Hlásky - jejich artikulace a klasifikace	36
4.4.1 Obecně	36
4.4.2 Samohlásky	37
4.4.3 Souhlásky	39
4.5 Fonologie	44
4.5.1 Poměr fonetiky a fonologie	44
4.6 Základní fonologické pojmy	45
4.7 Distribuce fonémů (fonologická kombinatorika, fonotaktika)	46
4.8 Střídání hlásek	48
4.9 Změny hlásek	49
4.10 Zvukové prostředky souvislé řeči	49
4.10.1 Obecně	49
4.10.2 Členění řeči	50
4.10.3 Modulace	51

4.11 Spisovná výslovnost	53
4.11.1 Výslovnost slov domácích	53
4.11.2 Výslovnost slov přejatých	54
4.12 Grafický systém češtiny (grafémika)	55
4.12.1 Písmo	55
4.12.2 Pravopis	55
5. SLOVNÍ ZÁSoba A TVOŘENÍ SLOV	
5.1 Obecně	57
5.2 Slovo a pojmenování	58
5.3 Slovní zásoba a její složení	58
5.4 Systém ve slovní zásobě	59
5.5 Slovní význam a jeho struktura	60
5.5.1 Obecně	60
5.5.2 Polysémie, homonymie	61
5.5.3 Synonymie	63
5.5.4 Antonymie	64
5.6 Slovníky a jejich druhy	64
5.7 Tvoření slov	65
5.7.1 Slovoformné a neslovoformné pojmenovávací postupy	65
5.7.2 Slovoformné procesy	66
5.7.3 Struktura motivovaných slov	67
5.7.4 Slovoformné kategorie a slovoformný typ	68
5.7.5 Mutace, transpozice, modifikace	69
5.8 Odvozování	69
5.8.1 Odvozování podstatných jmen	70
5.8.1.1 Slovoformné kategorie mutační, názvy: činitelské, konatelské, prostředků, nástrojů a materiálů, výsledků děje, nositelů vlastností, obyvatelské, příslušenské, míst	70
5.8.1.2 Slovoformné kategorie transpoziční, názvy: dějů, vlastností a stavů	72
5.8.1.3 Slovoformné kategorie modifikační, názvy: přechýlené, zdrobnělé, zveličelé, hromadné, mládat	73
5.8.1.4 Předponové odvozeniny podstatných jmen	73
5.8.2 Odvozování přídavných jmen	74
5.8.2.1 Kategorie mutační, přídavná jména: přivlastňovací, vztahová	74
5.8.2.2 Kategorie transpoziční	75
5.8.2.3 Kategorie modifikační	75
5.8.3 Odvozování sloves	76
5.8.3.1 Kategorie mutační	76
5.8.3.2 Kategorie transpoziční	77
5.8.3.3 Kategorie modifikační	77
5.8.4 Tvoření příslovcí	78
5.9 Tvoření slov skládáním (kompozice)	78
6. MORFOLOGIE	80
6.1 Místo morfologie v jazykovém systému	80

6.2 Morf a morfém	80
6.2.1 Členění slovního tvaru	81
6.2.2 Typy morfů	81
6.2.3 Pojem kmene	82
6.3 Vztah morfologie k jiným jazykovědným disciplínám	83
6.3.1 Vztah morfologie k syntaxi	83
6.3.2 Vztah morfologie k tvoření slov	83
6.3.3 Vztah morfologie k fonologii, morfonologie	83
6.3.3.1 Typy morfonologických alternací	84
6.4 Formální morfologie	84
6.4.1 Vzorové paradigma	84
6.4.2 Vývojové tendence ve formální morfologii	84
6.5 Funkční tvarosloví	85
6.5.1 Gramatické kategorie vyššího řádu	86
6.5.1.1 Kritérium formální	86
6.5.1.2 Kritérium obsahově-sémantické	86
6.5.1.3 Kritérium syntaktickofunkční	87
6.5.1.4 Slovní druhy	87
6.5.2 Gramatické kategorie nižšího řádu	88
6.5.2.1 Gramatické kategorie jmenné	88
6.5.2.2 Gramatické kategorie slovesné	92
6.6 Substantiva (podstatná jména)	95
6.6.1 Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů	96
6.6.1.1 Gramatická kategorie čísla	96
6.6.1.2 Gramatická kategorie rodu	97
6.6.1.3 Gramatická kategorie životnosti	98
6.6.2 Tvarová soustava substantiv obecných - domácích a začlenitelných přejatých	98
6.6.2.1 Maskulina životná	98
6.6.2.2 Maskulina neživotná	103
6.6.2.3 Feminina	106
6.6.2.4 Neutra	111
6.6.3 Tvarová soustava substantiv přejatých	114
6.6.3.1 Poznámky k některým skupinám přejatých jmen	115
6.6.3.1.1 Maskulina	115
6.6.3.1.2 Feminina	116
6.6.3.1.3 Neutra	117
6.6.4 Tvarová soustava vlastních jmen	117
6.6.4.1 Skloňování vlastních jmen neživých objektů	118
6.6.4.2 Skloňování vlastních jmen živých bytostí, především jmen osobních	118
6.7 Adjektiva (přídavná jména)	120
6.7.1 Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů	121
6.7.1.1 Rod, číslo a pád adjektiv	121
6.7.1.2 Stupňování přídavných jmen	121
6.7.2 Tvarová soustava adjektiv	122
6.7.2.1 Základní adjektivní (složená) deklinace	122

6.7.2.2 Krátké (jmenné) tvary adjektiv	124
6.7.2.3 Adjektiva přivlastňovací	125
6.8 Pronomina (zájmena)	126
6.8.1 Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů	128
6.8.2 Tvarová soustava zájmen	128
6.8.2.1 Deklinace zájmen bezrodých	129
6.8.3 Zájmenná deklinace rodových zájmen	129
6.8.3.1 Poznámky k tvarům některých zájmen se zájmennou deklinací	131
6.8.4 Adjektivní deklinace rodových zájmen	132
6.9 Numeralia (číslovky)	133
6.9.1 Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů	134
6.9.2 Tvarová soustava číslovek	135
6.9.2.1 Substantivní deklinace u číslovek	135
6.9.2.2 Adjektivní deklinace u číslovek	136
6.9.2.3 Zájmenná deklinace u číslovek	136
6.9.2.4 Nesklonné číslovky	136
6.9.3 Kombinované číslovkové výrazy	137
6.9.4 Pádová forma substantiva ve spojení s číslovkami základními v pozici subjektu	137
6.10 Verba (slovesa)	137
6.10.1 Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů	138
6.10.1.1 Mluvnické kategorie osoby a čísla	138
6.10.1.2 Mluvnická kategorie času	138
6.10.2 Tvarová soustava sloves	139
6.10.2.1 Slovesné tvary určité a neurčité	139
6.10.2.2 Slovesné tvary jednoduché a složené	139
6.10.2.3 Slovesné tvary tvořené z kmene přítomného a z kmene minulého	140
6.10.2.3.1 Třídění sloves	140
6.10.2.4 Tvoření jednotlivých slovesných tvarů	141
6.10.2.4.1 Indikativ přezenta aktiva (oznam. způsob přítomného času činného rodu) sloves nedokonavých a indikativ futura aktiva (oznam. způsob budoucího času činného rodu) sloves dokonavých	141
6.10.2.4.2 Imperativ (rozkazovací způsob)	142
6.10.2.4.3 Přechodník (transgresiv) přítomný a minulý (aktivní)	142
6.10.2.4.4 Infinitiv (neurčitek) aktivní	143
6.10.2.4.5 Příčestí činné (participium aktivní)	143
6.10.2.5.6 Příčestí trpné (participium pasivní)	143
6.10.2.5.7 Indikativ préterita (oznamovací způsob minulého času)	144
6.10.2.5.8 Kondicionál (podmiňovací způsob)	144
6.10.2.5.9 Indikativ futura (oznamovací způsob budoucího času) nedokonavých sloves	145
6.10.2.5.10 Pasivum (trpný rod)	145
6.10.3 Popis konjugačních typů	146
6.10.3.1 1. třída slovesná	146
6.10.3.2 2. třída slovesná	149
6.10.3.3 3. třída slovesná	151

6.10.3.4	4. třída slovesná	153
6.10.3.5	5. třída slovesná	155
6.10.3.6	Slovesa izolovaná	156
6.11	Adverbia (příslovce)	157
6.11.1	Třídění adverbii	157
6.12	Prepozice (předložky)	158
6.12.1	Klasifikace předložek	158
6.13	Konjunkce (spojky)	159
6.13.1	Typy vztahů vyjadřovaných spojkami	160
6.14	Partikule (částice)	161
6.14.1	Klasifikace částic	161
6.15	Interjekce (citoslovce)	161
6.15.1	Klasifikace citoslovcí	162
7.	SKLADBA	162
7.1	Pojetí skladby	162
7.2	Věta a výpověď	163
7.2.1	Gramatický větný vzorec	164
7.2.2	Vlastnosti výpovědi	169
7.2.2.1	Propoziční akt	169
7.2.2.2	Akt predikace	170
7.2.2.3	Akt komunikačního záměru mluvčího	172
7.3	Komunikační aspekty ve výukovém dialogu	178
7.4	Subjektivní postoje mluvčího	181
7.5	Syntaktické vztahy	182
7.5.1	Koordináční skupina	183
7.5.1.1	Slučovací poměr	185
7.5.1.2	Stupňovací poměr	185
7.5.1.3	Odporovací poměr	186
7.5.1.4	Vylučovací poměr	186
7.5.1.5	Důsledkový poměr	187
7.5.2	Adordinační skupina	187
7.5.3	Syntaktický vztah dominance	190
7.5.3.1	Shoda (kongruence)	191
7.5.3.2	Řízenost (rekece)	191
7.5.3.3	Přimykání (adjunkce)	191
7.6	Větné členy	192
7.6.1	Základové a nezákladové větné členy	194
7.6.1.1	Subjekt (podmět)	196
7.6.1.1.1	Bezpodmětné struktury	199
7.6.1.2	Predikát (přísudek)	200
7.6.1.2.1	Slovesný přísudek	201
7.6.1.2.2	Slovesně-jmenný přísudek	203
7.6.1.2.3	Přísudek v neslovesné větě	207
7.6.1.3	Objekt (předmět)	209
7.6.1.4	Adverbiále (přísluvečné určení)	214

7.6.1.4.1	Príslovečné určenie miesta	216
7.6.1.4.2	Príslovečné určenie času	217
7.6.1.4.3	Príslovečné určenie spôsobu	217
7.6.1.4.4	Príslovečné určenie zreteľa	221
7.6.1.4.5	Príslovečné určenie príčinného charakteru	222
7.6.1.5	Doplněk	225
7.6.1.6	Atribut (prívlastek)	228
7.6.1.6.1	Shodný prívlastek	229
7.6.1.6.2	Neshodný prívlastek	233
7.7	Zvláštnosti a nepravidelnosti ve větných celcích	234
7.7.1	Elipsa (výpustka)	235
7.7.2	Polovětné útvary	236
7.7.3	Volně vytčené větné členy	240
7.7.4	Parenteze (vsuvka)	242
7.7.5	Nedostatky ve výstavbě výpovědi	243
7.8	Souvěti	244
7.8.1	Parataxe a paratactické (souřadné) souvěti	245
7.8.2	Hypotaxe a hypotaktické (podřadné) souvěti	249
7.8.2.1	Způsoby klasifikace vedlejších vět	252
7.8.3	Složité souvěti	253
7.9	Sémantická klasifikace souvěti	259
7.9.1	Spojování propozic	259
7.9.1.1	Struktury s propozicemi sémanticky nezávislými	261
7.9.1.2	Struktury s propozicemi sémanticky závislými	262
7.9.2	Zapojování propozic	263
7.10	Seznam používaných zkratk a značek	265
8.	STYLISTIKA	266
8.1	Obecně	266
8.2	Slohotvorní činitele	269
8.2.1	Objektivní činitele	269
8.2.2	Subjektivní činitele	270
8.3	Stylové oblasti	271
8.4	Funkční styly	274
8.4.1	Funkční styl hovorový	274
8.4.2	Funkční styl odborný	276
8.4.3	Funkční styl publicistický	278
8.4.4	Funkční styl umělecký	281
8.5	Stylistika jazykových prostředků	283
8.5.1	Stylistika prostředků lexikálních	283
8.5.1.1	Podle příslušnosti k funkčním styl. oblastem	284
8.5.1.2	Podle příslušnosti k různým útvarům národního jazyka	284
8.5.1.3	Podle příznaku expresivity nebo emocionality	285
8.5.1.4	Podle dobové platnosti	285
8.5.1.5	Podle frekvence, původu a vnitřní struktury	286
8.5.2	Stylistika prostředků gramatických	286

8.5.3 Stylistické prostředky kompoziční	287
8.5.4 Slohové postupy a útvary	288
8.5.4.1 Slohový postup informační	289
8.5.4.2 Slohový postup popisný	289
8.5.4.3 Slohový postup vyprávěcí	289
8.5.4.4 Slohový postup výkladový	290
8.5.4.5 Slohový postup řečnický	291
9. ZÁKLADNÍ ODBORNÁ LITERATURA	291
10. REJSTŘÍK	294